

BIBLIOTECA C.C. P.M.R.
U 25568

OCTAVIAN GOGA

IDEIA NAȚIONALĂ

Conferință ținută studenților universitari la „Teatrul Național“ din Cluj în 9 Decemvrie 1923.

Inu. 1667/7/64



~~35294/67.~~

BD 285915

C L U J 1 9 2 3

II 31,465.



B.C.U. Bucuresti



C20046943

Ideia națională

— Conferință în fața studenților universitari din Cluj —

Și eu am fost în Arcadia, domnilor studenți!...

Tot ce regret, e că s'a scurs multă vreme de-atunci, două zeci de ani, dacă nu mai bine, de când pe malul Dunării la Budapesta s'a cheltuit tinereța înfrigurată a generației mele de universitari ardeleni. Cu cât trec zilele și pun o mai mare distanță între rosturile de-odinioară și cele de astăzi, cu atât îmi apare mai greu și mai tulbure sbuciumul nostru care-a rămas în urmă.

Se va găsi de sigur cineva odată, să se apropie cu mintea de vremile de ieri și să reconstruiască pe seama posterității o icoană suflătoare a cărturarului nostru de-aici, în ultimele două decenii care-au precedat prăbușirea Ungariei istorice. Acest cronicar va avea de zugrăvit un tablou întunecat și mișcător: tăcerea noastră dinaintea furtunii. În această perioadă, o concepție de stat nenorocită, purtând în ea germele morții, a făcut să ne sbatem sub svârcolirile ei cele din urmă, cele mai îndărătnice și mai violente. Din ori-ce lature ar fi să judecăm tendințele de cutropire ale vechiului regim, ele apar odioase și insuportabile. E un aspect posomorât de ansamblu, capitolul de strangulare a unui popor. Pagina cea mai tristă însă care ne urmărește și azi ca o boală de adolescență e închisoarea intelectuală în care-am trăit noi, lupta surdă și desnădăjduită ce-am dat pentru a ne crea un acord între sufletul moștenit și preceptele civilizației care veneau să ne înstrăineze...

Alma Mater dela Budapesta...

131465

Subt zidurile ei reci și sure patru ani de zile s'a plimbat revolta mea. Mi-aduc atât de bine aminte de vârtoarea noastră de-atunci. Trei sute de studenți români smulși din umbra satelor ardelenesti, aruncați prada molohului acolo în metropola dușmană. E o poveste umilă, amară și plină de înțeles. Pare că le văd și azi rândurile băieților care aduceau toată sfiiala și cuviința țărănească în vâlmășagul străin. Eram picături agitate într'o mare care avea de gând să ne anihileze, eram punctele de observație, posturile de avangardă ale românismului primejduit în existența lui. Un angrenaj savant, o vastă șurubărie era angajată la distrugerea noastră. Pedagogia opresorului avea la bază ideea de-a ne face ienicerii culturii maghiare. Pentru acest scop colaborau toate dimprejur: școală, mediu, gazetă, fiecă respirație. Era o luptă inegală și neconținută. Din toate colțurile ne pândeau acest duh cutropitor, subt ale cărui rețele meșteșugite trebuia să ne strecurăm noi trei sute de desrădăcinați. Imi apar acum în mod postum crâmpie din nemiloasa risipire de energii. Subt cupolele de bronz se mișcă stângaci și timid firea noastră dela țară, furnicarul ungaro-semit nu ne păstra nici o înrudire, eram călători speriați fără nici un razim pe ulițele lui. Pretutindeni, în sălile de cursuri, în bibliotecă, în laboratorii, în foiletoanele ziarelor, la teatru, în glumele noastre cotidiene, molohul se furișă după noi să ne otrăvească cu suflarea lui...

Și cu toate aceste, domnilor, n'am fost învinși!

Din această încrucișare de forțe am ieșit de-asupra. În camerele prăfuite unde se adăpostea sărăcia noastră de bieți bursieri, ca în niște cetăți fermecate, nu putea pătrunde sgomotul profan de afară. Acolo ne frământam noi, în luptă grea cu mizeria, în luptă cu problemele complexe ale studiului, în luptă cu sintaxa limbei materne, se călea armura noastră de mâine. Ca figura miticului Ianus aveam o față care privea înainte și alta care se uita înapoi. Înainte era câmpul întins al civilizației, înapoi era căsuța noastră din deal, care ne vorbea în noapte. Din acest amestec de senzații și îndemnuri se împletea cântețul ascuns al sufletului, povața noastră de fiecare clipă. După opera de abstracțiune a băncilor universitare, așteptau undele noi ale amintririlor rustice, zestrea sfântă a copilăriei noastre. Seara, câteodată, când ne întâlneam cincisprezece inși pe muntele Gelert dincolo de Dunăre la cârciuma unui șvab, mi-aduc aminte, la picioarele noastre urla babilonul care ne scăpa din cătușele lui. În odăița unde beam vin acru coborâ Ardealul cu patimile lui aspre, era toată protestarea țarinii de-acasă, erau doruri câmpenești prinse în recitativul plângător al doinelor dela plug, printre ele zâmbea cicălitur o poezie de

Coșbuc sau fulgera o strofă din Eminescu, erau snoave de șezători și tropare bisericesti, era ritmul secular al istoriei noastre pe care-o duceam mai departe. O solidaritate de sectă ne strângea într'un mănunchiu, aveam conștiința limpede a unei tovărășii militante. Din această atmosferă se înfiripa cultul misterios al căminului strămoșesc, și se exalta în măsura apăsării dușmane. Erau zadarnice toate metodele de desființare ale înverșunatului pedagog ostil. Cădeau teorii de seminarii făurite ca să ne clatine, cădeau neputincioase tentaculele multiple ale asfaltului, cădeau înfrânte toate ispitele Budapestei. Pe marginea Dunării ne duceam des în amurguri, dar în vreme ce priveam valurile înspumate ale mărețului fluviu, ochii ne călătoreau departe, și subt tâmpile înfierbântate simțeam cum ne svâcnesc răzvrătirile Oltului... Atunci, în această particulară configurație de împrejurări, o seamă de studenți, tineri și îndrăzneți ca dvoastră, în ochi cu aceleași străluciri și în suflet cu aceeași ideal de artă, am înghebat revista „Luceafărul“ și ani dearândul, țin minte, într'o pivniță dosnică unde se instalase mica noastră tipografie, ne întruneam permanent cenaclul de conspiratori cu prisos de nervi și cu gesturi largi, coborându-ne pe hârtie visul rebel, avansând prin svârcolirea noastră subterană, cine știe, un preludiu al desrobirilor viitoare...

De-atunci, pipăindu-mi conștiința, m'am întrebat deatâtea-ori: în ce religie ne-am închinat de ne-am putut păstra sufletele intacte, refractare la toată otrava dimprejur? Cum s'ar putea numi taina noastră, miracolul acestei izolări, instinctul sigur care ne-a smuls totdeauna din ghiarele valului? Este, domnilor, *ideia națională*, credința fanatică în patrimoniul specific al neamului. Din doctrină veacului al nouăsprezecelea, introdusă definitiv în toate fibrele continentului, noi ne-am ales cu această moștenire. Am înțeles fragmentar mai întâi, limpede mai pe urmă, că în oceanul sbuciumat al omenirii noi suntem o insulă cu flora ei deosebită și că a îngădui să se distrugă această insulă înseamnă a tolera un furt în atelierul de evoluție universală. Această convingere rămasă din părinți noi am slujit-o fără ezitare, subordonându-i toate energiile noastre. Cu cât gândurile ni se apropiuau mai mult de pragul maturității, cu atât ideia ni se părea mai legitimă. Literatura și politica în care ne-am frământat noi s'au înfățișat cu această pecete. Călăuziți de-o supremă utilitate am creat un catechism al datorii noastre dela care nu ne-am abătut. Ne-am zis: noi suntem precursorii unității unui popor, noi trebuie să ne jertfim pentru coeziunea lui, noi trebuie să facem din hecatombele noastre pedestalul gloriilor de mâine...

În curând ne-am dat seama că tot ciocotul nostru tineresc nu era decât o părticică din funcțiunea organică a marelui tot. Neamul întreg își înșiruse în linie de bătaie puterile lui. Când, acum douăzeci de ani, am trecut pentru întâia oară la București, simțind în toată ființa mea deslănțuindu-se fiorii granițelor, privind împrejur am priceput că în proporții mărite și acolo se cântă acelaș cântec larg, de ale cărui cadențe eram robiți noi în subsolul dela Budapesta. Mi-a fost de-ajuns să mă uit în lături, să mă apropiu de pulsul vieții literare de atunci care era mai înrudită cu preocupările mele ca să văd bine, că paralel cu mișcarea noastră dela „*Lucăfărul*“, din capitala României radia acelaș spirit artistic, mie perfect familiar, aceeaș literatură care se adăpa din acelaș isvor comun. Scriitorii din generația mea: Iosif, Chendi, Cerna, Sadoveanu, înstrunau și ei melodia care ne robise pe noi în sbuciumarea fecundă a odăițelor de studenți de pe malul Dunării. Tot atunci se ridicase Nicolae Iorga, să ordoneze aceste sbucniri spontane de energie, să desprindă firul roșu al atâtor manifestări răslețe, și să dea în revista „*Sămănătorul*“ doctrina unitară. Era, domnilor, *ideia națională*, fluidul magnetic al acestei unanime resurecțiuni, o literatură care răscolea sufletul poporului românesc și fixa valorile lui, o volbură pornită din adâncimile de jos năzuind spre culme. Degrabă mi s'a lămurit suprafața vastă a noului crez: în conștiința obștească a românismului, dincolo de frontierele vremelnice, ca un reflex al instinctului popular și ca o rezultantă a evoluției de veacuri se înstăpânise în toate inimile lozinca *unirii*. Cu o frenezie nestăvilită se rostogolea pretutindeni valul biruitor, noi nu eram decât martorii unui proces istoric îndeplinind porunca fatală a vremilor. Societatea întreagă din România veche, lăsând la o parte raționamentul politicei curente și calculele diplomaților, apucase pe acest făgaș de unde nu mai era întoarcere. În toate domeniile vieții publice, în școală, în armată, în saloane ca și în cătune, în mii de glasuri și în diverse forme vorbea sângele românesc rostindu-și sentința lui inapelabilă, prinsă atât de sugestiv de graiul înflorit al lui Delavrancea: „*Suntem una, un singur trup revărsat de amândouă părțile munților, Carpații ne sunt șira spinării*“...

Un scriitor ungar, bun cunoscător al trecutului nostru, d. Iancsó Benedek, într-o carte apărută de curând, tratând istoria iredentismului românesc urmărește prin lumina evenimentelor această desfășurare seculară, arătând că dela Mihai Viteazul încoace un impuls conștient al tuturor manifestărilor noastre de viață ne-a împins spre unirea politică și că războiul recent al desrobirei nu e decât o verigă într'un lanț de evoluție. Indureratul autor din vecini are dreptate. Ideia națională

la noi, pornind din conștiința organică a unității, pe care au păstrat-o masele anonime totdeauna, s'a desfăcut încetul cu încetul, a cucerit toate mințile și a devenit suprema noastră dogmă. Războiul s'a desprins ca un fruct copt din această ideologie a vremii. Acum că a trecut ca un vifor groaznic peste capetele noastre, când stăm să-i drămuim deslănțuirea, înțelegem că el s'a impus cu puterea fatalității, că nu l-a făcut nimeni, că nu e opera chibzuinții unor singuratici ci descărcarea vulcanică a unei epoci: triumful ideii după îndelunga acumulare de energie a atâtor generații. Războiul întregirii neamului l-a decretat conștiința tuturor, nu ca o socoteală de câștig, ci ca o pornire furtunoasă fără frâu, un uragan moral exprimat nimerit în fraza lapidară a răposatului Filipescu: „*Sire, ori te încoronezi la Alba-Iulia, ori mori pe câmpia Turzii, altcum praf s'alege și de țară și de dinastia ta*“. Inflăcăratul patriot, acest târziu ecou al boierimii noastre de baștină, a avut viziunea limpede a realității: noi trebuia să mergem la moarte ca la un examen al credinței, nu ca la împlinirea unei probleme de rațiune. Așa a fost războiul nostru, sinteza lui mi-a dat-o un tânăr sublocotenent adus de pe câmpul de luptă împușcat în piept, care când m'a recunoscut o clipă în delirul lui mi-a încolăcit brațele după gât și mi-a murmurat în friguri cuvântul: *Alba-Iulia...* Nu fusese niciodată în Ardeal, dar murea pe buze cu parola istoriei noastre de veacuri, un soldat al ideii...

Domnilor, scriptura s'a împlinit, epopeia s'a încheiat și o nouă răspântie se găsește în fața noastră. Ideea națională, razimul de căpetenie al vieții de stat, trebuie adaptată împrejurărilor schimbate.

Poate nu greșesc când afirm, că după jertfa mare, resursele de energie creatoare scăzând, mersul ascendent al acestui crez s'a oprit și o linie de oboseală a intervenit în rândurile noastre. S'ar părea că după tensiunea tranșelor nervii discordați cer odihnă și că pe urma vărsării de sânge noi ce-am câștigat în suprafață am pierdut în adâncime. În ori-ce caz, privind în jurul nostru și spunând adevărul întreg, trebuie să recunoaștem că viața publică în opera ei constructivă nu are nici tăria nici inițiativa pe care le cere noua alcătuire de stat, că fenomene de desagregare se ivesc în aparatul nostru de putere și că mai ales resorturile morale ale societății au pierdut din vigoarea lor. Sunt atâtea și atâtea semne care legitimează cele mai serioase îngrijorări. Poporul românesc, ieșit de sub patru stăpâniri deosebite, purtând înflințele a patru organizații de stat disparate și a patru culturi fără puncte de înrudire, sângerând pe atâtea fronturi, în prima lui perioadă de unire se înfățișază sleit și fără un relief deosebit în rezistența lui.

Spiritul curent arată semne de slăbiciune vădită, este o răsturnare a valorilor care ne-a dat criza principiului de autoritate atât de necesar într'o muncă de consolidare, este o ezitare și balansare permanentă în conștiințe din care a rezultat o criză a partidelor politice și ca o consecință a acestor neajunsuri o reală criză a parlamentarismului nămolit în inacțiune și retorică stearpă. Pătura conducătoare, ce ar trebui acum când se face țara sub ochii noștri să-și dea toată măsura ei, e năvălită de un pozitivism cras care-i neutralizează pornirile colective. Dăm impresia că suntem un trup deșirat și bolnav și pe trupurile bolnave, d-voastră știți foarte bine, așa a fost totdeauna: se ivesc de obicei paraziții. Uitați-vă împrejur, din toate părțile globului călători după noroc ca într'o nouă Californie descind pe acest pământ binecuvântat cu care nu au nimic comun decât exploatarea lui. Din toate părțile granițele ne sunt invadate de musafiri cu privirea scrutătoare, semănători de corupție și de blesteme, făcând să crească spuma incertă a orașelor și trezind o dără de penibilă descurajare în sufletul neprihănit al țărănilor noștri. Acest val de străinism crește neconținut ca o coloană de cuceritori ivindu-se pretutindeni și lăsând în urmă o filosofie amară, convingerea lor cea mai fermă, că nouă de aceia ne-a fost dat să ieșim din robia egipteană ca să între ei în Canaan...

Astfel stând lucrurile, un sentiment unanim de protestare mișcă toate firele alese și le strânge la olaltă. Ne întrebăm cu groază: acesta e epilogul epopeii, darul postum al destinului după atâtea grămezi de oase îngropate pe toate câmpurile de bătaie? Un elementar instinct de conservare tresare în noi, o agitație surdă se simte printre rânduri și se propagă din om în om. Lumea își zice cu neliniște: să ne smulgem din marasm, să alungăm zarafii din templu, să spălăm din nou altarele noastre! România unită ne-a dat-o o concepție națională eroică, ei bine, tot numai această concepție de eroism intransigent ne-o poate păstra, s'o reintronăm deci în conștiința publică și să tragem toate învățămintele ei! Așa judecă toți acei oameni în căror minte să păstrează netulburată continuitatea de gândire, înlănțuirea programatică cu trecutul. Cine-ar trebui să ia asupra-și această operă de pedagogie a mulțimii, infuziunea zilnică de credință și sugestii coordonate metodic în vederea egoismului sacru al acestui popor.

Sarcina ar fi să revie presei, care e pretutindeni cel mai viu laboratoriu al conștiinței obștești. Imi veți da voie să stărui și de astădată și să repet și cu această ocazie, apăsând cuvântul, toate constatările ce-am făcut asupra unui trist capitol al zilelor noastre.

Domnilor, la noi ca și în alte părți presa din vremuri vechi a fost o tribună consacrată de îndrumare a opiniei publice. În gazetele noastre s'a pulverizat zilnic tot ce-am crezut, tot ce-am nădăjduit în ziua de mâine. Ziarele reprezintă nervii impresionabili ai unui popor în fluctuațiunea lui cotidiană și un organ de publicitate e o bucatură de toate zilele care se servește societății. Aceste adevăruri au fost înțelese totdeauna și de de-aceea cei mai buni, temperamentele de apostoli, au coborât odinioară la noi în gazetărie și-au scris cu sângele lor pagini nemuritoare. Să vă vorbesc de activitatea ziaristică a lui C. A. Rosetti, de împletiturile de fulgere ale lui Eminescu, sau de articolele de-o jumătate de veac ale lui George Barițiu aici în Ardeal. Știți foarte bine cu toții că istoria noastră politică se confundă cu istoria presei românești și că ideea națională și-a propagat evanghelia ei prin aceste tipare indispensabile.

De-o sută de ani respirăm prin presă, gazetele sunt plămâni neamului.

Perioada de după război cu lăncezeala ei ne-a împins într'o teribilă maladie, ni s'au bolnăvit plămâni, domnilor, atacați în mod in-tempestiv de miasme parazitare. Nimic nu poate învedera mai evident criza sufletească în care ne găsim, ca faptul că secretul tiparului l-am pierdut din mână, a ieșit din familie, și-a intrat în posesiunea altora. După pleiada marilor gazetari cari prezentau o garanție intelectuală și morală pe seama publicului, negustorii analfabeți au acaparat ziarele și-au preschimbat apostolia în tarabă. Un spirit nou s'a sălășluit deodată cu ei în ziaristica țării. Este mai întâi o absolută atrofiere a sentimentului național. Adevărurile organice ale sufletului românesc pe care noi le-am aruncat de-apururi în cumpăna istoriei ei nu le pricep și nu le propagă. Este, al doilea, o metodică îndrumare a spiritului public spre-o alvie internațională, un cinism necunoscut în anele noastre, o tendință de-a deminua prestigiul credințelor din străbuni, o nesocotire a valorilor dela înălțimea tronului regal până jos. Scri-sul lor lasă impresia că suntem o societate pripită, fără rădăcini, oameni ai clipei fără morminte, un fel de târg slobod în care toate sunt de vânzare. Adăugați la acestea nota anti-intelectuală, brutala inconștiență cu care se tratează toate problemele curente...

La lumina acestor dureroase constatări, întreb: este o asemenea presă un organ al consolidării noastre de stat? Este pentru raportu-rile noastre externe o oglindă reală a situației și pentru viața noastră de interior un stimul necesar?

Două exemple, domnilor, ca să vedeți unde suntem !

Câteva luni în urmă, la Lausanne, vă aduceți aminte, a fost o conferință interaliată la care a participat și România. Oameni politici ai tuturor statelor s'au întrunit să rezolve o mulțime de chestiuni pendente pe urma marelui război. Gazetarii i-au însoțit ca să prindă indicațiile lor și să le transmită fiecărei țări în parte potrivit interesului special al fiecăruia.... Delegatul nostru la conferință a fost ministrul de externe d. I. G. Duca, — cine credeți că a fost cancelarul autorizat al opiniei publice : domnul Iacob Rozenthal.... Vă puteți imagina biata Românie, aluatul nostru plămădit din lacrimi și sânge în vijelia războiului, ce strașnic și priceput susținător a avut în persoana abilului director dela „Dimineața“ și „Adevărul“.... Mai mult, vă amintiți, întrepidul luptător întorcându-se în țară a publicat în gazetele sale un lung interview cu doctorul Rakowsky, delegatul Sovietelor, cu care spunea dânsul, a avut lungi întrevederi. Stăruțiți, vă rog, cu o analiză de două momente asupra acestor interesante convorbiri pe malul lacului de Geneva: Rakowsky, revoluționarul, invectivându-ne țara și domnul Rozenthal, democratul, apărând din răspuseri teza românească. Se găsește cineva care să doarmă liniștit, în credința că am avut un avocat bun?...

Al doilea exemplu sugestiv și plin de-o tristă semnificare. Astăvară, știți, au fost serbările aniversării morții metropolitului Șaguna. Posteritatea recunoscătoare s'a închinat în cripta luminosului patriarh. La Rășinari douăzeci de mii de țărani, în frunte cu Regele, Regina și moștenitorul tronului, înconjurați de guvern și de fruntașii țării, s'au dus să-și plece genunchii. Am intrat în biserica amintirilor de copilărie sgdunit în toată ființa mea. Niciodată nu mi-a fost dat să simt cu-o mai cutropitoare putere biruința ideii ca în acele clipe, în colțul de strană, la poalele iconostasului unde în fumul de tămâie stăruiau parcă toate umbrele strămoșilor mei. Privirile mi se îndreptau aiurite peste mulțimea curioasă, când dintr'odată, ca printr'un capriciu nebun al simțurilor, mi-a apărut subț amvon figura absentă și profană a unui așa zis ziarist, originar din Polonia mi se pare, expulzat odinioară din Regat și prăvălit recent în țară. Inchipuiți-vă, el venise nenorocitul să reprezinte presa la groapa nemuritorului arhieru. Din condeiul lui trebuia să se desprindă praznicul nostru, tot misterul troparelor bizantine care ne legănau atunci, toate tresăririle intime ale moștenirii noastre atavice. El era chemat să le talmăcească și să le multiplice într'o sută de mii de exemplare până în ultimul cătun, făcând educația maselor. Vă mărturisesc o profundă milă m'a desarmat în fața lui, o

milă profesională, sărmanul voiajor în ale tiparului, subiectul era așa de greu pentru puterile lui...

Am smuls aceste două pilde, ca să vedeți că suntem într'o ridicolă anomalie, în complect daltonism moral și într'o eclipsă a inteligenței. A combate aceste exagerări, a cere revenirea la matcă, a predica normalizarea, e datoria fiecărui cuget onest. Pe noi nu ne va înfrica țipătul micilor condotieri, cari vorbesc de huliganism când noi pretindem respectul talentului, sau de antisemitism, atunci când acordând o plenitudine de drepturi tuturor cetățenilor, reclamăm pe seama noastră modelarea opiniei publice în spiritul tradițional al ideii naționale. Dacă n'am face acest lucru, dacă am îngădui să degenereze presa dela apostolat la o întreprindere comercială robită capitalismului internațional, ar însemna să scăpăm din mână diriguirea sorții noastre și să alunecăm pe povârniș. O astfel de prăbușire ne-a fost dat să vedem și să urmărim la vecinii noștri unguri, a căror presă dinainte de război a fost cea mai clasică manifestare a gazetăriei industrializate. Confecționată fără nici o convingere, monopolizată de neofiți și aventurieri, schimbând în bani mărunți instinctele joshnice ale mulțimii, a cântat pe toate strunele: a făcut apoteoza unui război în care n'a crezut, ne-a călcat în picioare pe noi fără să ne cunoască, a fost reacționară cu Tisza, republicană cu Károlyi, bolșevică cu Béla Kún și s'au găsit destui care în mod postum să afișeze simpatii interesate pe seama noastră.

Noi vrem să învățăm din pățania altora, de-aceia suntem în gardă și ne găsim unii care lămurim lumea cu toate desavantagiile pe care le comportă dușmănia necruțătoare a acestor îndrăzneți antreprenori de opinie publică la noi.

Presa însă, domnilor, e numai o lature a acestei tendințe de dărâmare care se afirmă tot mai sgomotos în anii din urmă. Fenomenul e mult mai complex și mai îngrijitor. Ziarul apare ca un fel de anticameră a artelor și literaturii, de-aceia din coloanele lui se poate descifra năzuința unei penetrații adânci în domeniul creațiunii artistice și literare. Musafirii de care vă vorbeam nu se mulțumesc să rămâie în serviciul bine retribuit al actualității, ei cer cuvânt acolo unde se spun verdictele definitive ale sufletului nostru. Iată un teren mai înofensiv, de pildă, unde ne-au năvălit oaspeții cu producția lor exorbitantă. Este pictura. Dacă vă duceți la București vedeți astăzi în toate părțile expoziții de tablouri ale unor artiști cu nume exotice cari s'ar putea întâlni tot așa de bine și la Kalkutta și la Filadelfia și la Breslau. Credeți, că în aceste exhibiții nemiluite se deslușește ceva

din misterul lui Grigorescu, profilul țrancelor noastre, poezia apusurilor de soare din munții Vrancei, mestecenii lui tremurați în zarea de toamnă, sau carul cu boi al minunatului povestitor dela țară? Este aierul românesc al lui Luchian, particulara duiosie a florilor lui, care sunt florile noastre în cel mai gingaș cutremur al petalelor? Nimic din frumosul specific cu care ne-am străduit noi să complectăm o simfonie a universalității. Sunt pânze zugrăvite de penel strein, de-o retină care vine din altă lume. Am remarcat cu deosebire cum peisajul este căzut în desuetudine la acești nou-veniți, cărora tainele naturii nu li se desvelesc și cărora nu li s'a spovedit nici un copac din pădurile noastre. În schimb însă avem un gen a cărui supraproducție prezintă o eflorescență bolnăvicioasă: e caricatura, domnilor. Infăptuire bastardă a artei, în cumetrie cu gazetăria, brodând pe impresii fugitive și de suprafață, se înrudește cu aptitudinile acestor firi vagabonde care nu se fixează nicăiri. Nu e însă nici spiritul gallic cu vivacitatea lui elegantă și generoasă, nici umorul anglo-saxon cu sănătoasa lui ingenuitate grotescă, nici râsul românesc plin și sonor, în galeria nenumăratelor inseilări zilnice. Mi-aduc aminte, astă-vară, când cu serbarea eroului necunoscut, din prilejul celor două minute omagiale în amintirea mortului, un ziar bucureștean publică o caricatură a unui cetățean exasperat că bărbierul nu-i poate trage maseaua, un fel de penibilă grimasă pe socoteala sicriului... Vă spun sincer, dela rânjetul tragic al lui Shylock nu țin minte să mai fi înregistrat o senzație atât de desagregabilă și tulburătoare.

Tărâmul de desagregare intelectuală însă care ne apare mai asaltat astăzi de influințe străine pe urma unei invazii din afară e în literatură. Aci e sanctuarul unde se păzesc tablele legii, manifestarea unui popor desfăcută de fluctuațiile vremelnice, cum am zice, raportul lui cu eternitatea. Literatura noastră ca și în alte părți a fost în trecut încarnarea vieții din acest colț de umanitate, oglinda strălucitoare a unui neam, o literatură națională. Deschideți ori-ce pagină din cărțile lui Eminescu, Coșbuc sau Delavrancea și veți vedea toți care ați răsarit din pulberea acestui pământ că este un sentiment familiar care vi se pune în față, o atmosferă cunoscută care vă învăluie, sunteți acasă în lumea lor de simțiri și imagini, vorbiți voi înșivă, trecutul și viitorul vostru: sinteza neamului. Literatură națională înseamnă a prinde într'o formă artistică criteriile specifice ale diferențierii de suflet, gama distinctivă a unei plămădeli etnice. Literatură națională e creațiunea amintițiilor autori, fiindcă în scrisul lor cer cuvânt adevărurile noastre. Cetiți o strofă de Eminescu și veți găsi în ea morbi-

teța intelectualității noastre dela stârșitul veacului trecut, cetiți „*Nunta Zamfirei*“ și vă vor încunjura plâsmuirile mitice ale fanteziei populare, pe când „*Sultânica*“ lui Delavrancea vă arată ce doruri pâlpaie la vatra țaranilor munteni și din ce farmec se îmbină idilele lor rustice... O înlănțuire firească leagă într'un mănunchiu unitar și armonic aceste sbucniri răslețe de lumină, dându-ne toate împreună tabloul sintetic al românismului. Mai este ceva. In istoria literaturii noastre moderne se poate desluși o continuitate de spirit normală, generațiile se succed trecându-și din mână în mână moștenirea lor intelectuală. Dincolo de lozincele epocii care se schimbă și cad există un substrat de înrudire în cursul vremii dela culme la culme: e ritmul permanent și invariabil al rasei.

Domnilor, un aspect nou și straniu se ivește pe câmpul literar în vremea din urmă la noi. Firul legăturii cu ziua de ieri s'a pierdut și clișee de import tulbură ierarhia valorilor consacrate. E o producție hibridă pe care-o văd prin colțuri de reviste, pagini de poezie vapo-roasă, o ciudată psihoză literară cu diverse e tichete exotice: expresionism, dadaism, Rabindranath-Tagorism... E o atmosferă mocnită în care speciale sonorități de cuvinte se prind într'un dans macabru gătuind subiectul. Firește leit-motivul cunoscut al solului nu se mai întâlnește, țaranul a dispărut de mult ca obiectiv literar, nu mai vorbește nici câmpul nostru, dar nu mai e nici ecoul pasiunilor care ne chinuesc pe noi... Este un fenomen curios de desrădăcinare artistică, o abatere spontană dela toate legile evoluției. In mijlocul acestui cor de cântăreți cu disonanțele lor, splendorile trecutului recent apar deplasate. Coșbuc, mort acum cinci ani în floarea vârstei, pare a avea vârsta lui Homer cu tot uraganul creațiunilor lui epice. Imi veți permite să vin cu o mărturisire de ordin personal. Când cineva din detractorii mei, unul care mi-a făcut concesiia de-a admite că n'am răposat încă, mi-a aruncat ca o fulgerătoare ironie porecla de „bătrân poet“, a avut perfectă dreptate. Concepția literară căreia mi-am supus eu tot vârtejul de gânduri, o socotesc un anahronism în acest ansamblu de stridente psalmodii contemporane, singura mea mângâiere e de-a-mi căuta un acord cu trecutul nostru și cu valorile necontestate din alte părți. Mă întreb însă, care e taina acestui salt vertiginos, răperea bruscă cu toate tradițiile? Cinci sau zece ani cu tot bagajul lor de transformări contează în desvoltarea sufletească a unui popor ca o perioadă care poate justifica o complectă schimbare de mentalitate? S'a elaborat în acest timp scurt o nouă zestre intelectuală fără nici un punct de sprijin în frământarea de ieri? Sau, poate, avem a face cu un fenomen

de mimetism literar, cu formulele înstăpânite grabnic prin transmiterea unei civilizații cu care ne înrudit? Nu cred, nici una nici alta. Evoluția de spirit e o undulație euritmă, cultul tradiției și în literaturile apropiate e mai evident ca ori când. Explicația o văd mai simplistă și mai dureroasă. Sunt oapeții, domnilor, care după-ce au pus stăpânire pe presă se instalează și în literatură. Sunt interpușii dintre noi și trecut, cei mai antipatici mișiți din zilele noastre. Nu mi-a trecut nici odată prin gând să admit o imobilitate de spirit în artă, să justific scleroza literară, nici să propovăduiesc o estetică conservatoare. Dimpotrivă îmi dau seamă că în republica libertății de gândire revoluțiile sunt creatoare, ele purifică și fecundează. Dar, să-mi fie îngăduit ca în numele credinței pe care-o am că un patrimoniu literar și artistic este suprema avuție a unui neam, eu să apăr prerogativele sângelui și să deplor ori-ce infiltrație inoportună. Dacă în viața politică, noi care avem o concepție de toleranță civilizată nu vom contesta nici odată drepturile asigurate prin legămintele noastre internaționale, dacă pe seama tuturor minorităților etnice stăm pe baza absolutei egalități cetățenești, unitatea noastră de suflet vrem s'o menținem ferită de promiscuități disolvante. Iată de ce stăm la poarta moștenirii de veacuri în postură de priveghere și vrem să marcăm bine granițele noastre intelectuale pe-acest petec de pământ, pe deplin conștienți că în ziua când tolerăm invaziile sufletești bătălia noastră este iremediabil pierdută.

Domnilor, v'am vorbit de valori abstracte, de imponderabilele care după judecata mea determină mai hotărâtor existența unui neam. Ar fi poate de dorit, ca în fața dvoastră să fiu dublat și de-un om al raționamentelor materiale care ieșind din acest domeniu al abstracțiunii să vă dea strigătul cifrelor, să vă vorbească de-o penetrație a străinilor la noi, de năvala sutelor de mii care fără nici o legătură s'au așezat aici ca un flagel economic, de schimbarea radicală a raporturilor de proprietate în favoarea lor, de despoierea pripită a pădurilor noastre, de farsa sinistă a așaziselor naționalizări pe tărâmul industrial și al finanțelor și, ce e mai trist, de noul aspect demografic al țării, care se modifică zilnic împotriva intereselor românești... Atunci ați vedea că un tragic paralelism se menține între fenomenele de ordin moral și material și că lăncezeala în fața acestor manifestațiuni, actuala inerție, echivalează cu-o dureroasă criză a ideii naționale.

În fața situației numeroase întrebări ni se înfig în conștiință și cer un răspuns. Suntem noi un popor minor, o plămădeală inferioară menită să creeze numai platforma pe seama altor seminții de aleși? Suntem

sclavii, predestinați să ducem cu sudori de sânge bolovanii la piramidă, pentruca din vârful ei să sfideze alții eternitatea. Este statul român o capricioasă improvizatie a istoriei universale, fără posibilitatea de-a salva interesele rasei dominante?

Tot atâtea puncte de întrebare care opresc lumea în loc în timpul din urmă la noi și neliniștesc sentimentul obștesc. Nu e, cum s'a zis de către pescuitorii în apă tulbure, o pornire de xenofobie a societății românești; e un gest de apărare. Dvoastră, studenți, prin instinctul suveran al tinereții, prin impulsul de idealism al vârstei și prin acel spor de simțire care e apanajul firesc al generațiilor viitoare, ați sesizat o primejdie și v'ați pus deacurmezișul ei. Nu vă văd ca pe niște suflete înguste refractare la ideile de progres, ci ca pe-o expresiune nefățărîtă a unui neam întreg. Zece mii de băieți, smulși din mijlocul poporului, reprezentând toate clasele sociale, sbuciumându-se de-acelaș crez în munca lor intelectuală, nu pot însemna un caz de demență colectivă. Că aveți și lozince greșite, se poate, dar inspirația dvoastră e din ogașa normală a trecutului nostru, sunteți ideia națională în marș, noul popas pentru ziua de mâine. Ca și noi cei de-odinioară, care acum douăzeci de ani într'o pivniță dela Budapesta prin instinct am resimțit pulsul vremii și ne-am fanatizat de bătăile lui, tot astfel dvoastră astăzi aveți intuiția realității... De sigur, potrivit împrejurărilor schimbate, nu vă comprimați entuziasmul și revolta într'o conspirație subterană ca noi acolo pe malul Dunării, ci ieșiți la largul strigându-vă credința, dovedind prin acest strigăt numai un prolog al operei constructive de mâine, dorința de-a introduce în atelierul activ al neamului forțe creatoare.

În acest chip mi-a apărut mișcarea dvoastră, desfăcută de orice exagerări trecătoare și mai ales liberă de multe acuzații meschine ce vi s'au adus din partea elementelor subversive care au avut toată înțelegerea pentru o întreagă galerie de criminali și o jignitoare rigiditate pentru dvoastră. Când v'ați ivit așa sbuciumați și când am înțeles că din diverse motive sunteți aproape orfani cu altruismul vostru generos în sufletul meu, ca o rază întârziată a tinereții care s'a dus, mi-a încolțit o pornire de apropiere părintească sau de curată frățietate...

Cercetându-mi conștiința, trebuie să vă spun că nu sunt un răscolitor al urii, fiindcă întreg capitalul meu de ură s'a topit în flăcările pârjolului înfricoșat de ieri... Cataclismul cu cortegiul lui de nenorociri mi-a desvelit mai bine ranele omenirii și m'a împins spre ceata tuturora care caută tămăduirea lor. Când mai anii trecuți, la Paris, pe vremea congresului de pace, într'o societate de literați și filosofi, un

bătrân gânditor m'a întrebat, dacă nu e sosită vremea unei înfrățiri generale a muncitorilor intelectuali de pretutindenii pentru a combate bolșevismul moral și-a salva valorile umanității, mi-am permis să-i răspund următoarele: „Ieri nu eram pregătit suflaște pentru un asemenea efort, fiindcă de câteori mă cheamau îndemnurile largi umanitare, între umanitate și mine, eu simțeam paravanul unui jandarm ungur care cu atitudinea lui mă făcea să recad în clocotul protestării mele singulare și să mă nămolesc în ura care ațăță și diferențiază. Astăzi paravanul a căzut, nu mai simt nici un obstacol, vreau să plutesc în plin umanism, — cu-o singură condiție: să fiu în luntrea mea și să iau toate măsurile să nu mă înec.“

Ideia națională, domnilor, e luntrea cu care plutim noi și din care dorim să înregistrăm curente mari de simțire universală. Mai mult ca oricând, românismul, dacă se silește să ia măsuri pentru a nu fi înghițit de valurile dimprejur, trebuie să înțeleagă acest adevăr. Dvoastră, cum vă văd eu, sunteți vestitorii resurecțiunii de mâine, când poporul nostru întreg biruindu-și toate bolile ereditare se va însănătoșa pe deplin având o viziune clară despre misiunea lui. „*Scrieți băieți, scrieți,*“ — spunea odinioară apostolul Heliade, — simțiți, băieți, simțiți ideia națională, îndrăznesc să vă zic eu, dacă vreți să faceți din tinereța voastră un titlu de mândrie pentru tamplele cărunte care v'așteaptă și dacă mai târziu, când domesticiți de viață, privind înapoi, vreți să puteți repeta cu poetul, în toată seninătatea lui reconfortantă duiosul refren :

Și eu am fost în Arcadia !

OCTAVIAN GOGA



VERIFICAT
2017

Zolci